

Onderzoek naar geweld in de jeugdzorg Lessen uit andere landen

Resultaten internationale verkenning

Inhoudsopgave

1. INLEIDING	3
2. HOOFD- EN DEELVRAGEN	4
3. AFBAKENING EN AANPAK	5
4. INTERNATIONALE WETENSCHAPPELIJKE STUDIES SINDS 1995	6
4.1 <i>Methode</i>	6
4.2 <i>Het resultaat van de literatuurstudie</i>	6
4.3 <i>Onderzoek naar geweld in de jeugdzorg; aanbevelingen uit de literatuurstudie</i>	12
5. ONDERZOEKSCOMMISSIES IN DE ONS OMRINGENDE LANDEN, CANADA EN AUSTRALIË: OPDRACHT, AANPAK EN INZICHTEN	14
5.1 <i>Toelichting selectie en algemene kenmerken</i>	14
5.2 <i>Aanleiding voor commissie-onderzoek</i>	15
5.3 <i>De opdracht en het doel van de onderzoekscommissies</i>	15
5.4 <i>Aanpak van de onderzoekscommissies</i>	24
5.5 <i>Ervaringen van de onderzoekscommissies</i>	25
6. OMVANGSCHATTINGEN	28
6.1 <i>Omvangschattingen: schattingen in de wetenschappelijke artikelen</i>	28
6.2 <i>Omvangschattingen: ervaringen van onderzoekscommissies</i>	29
7. 'LESSONS LEARNED'	30
7.1 <i>Ga methodisch te werk</i>	30
7.2 <i>Sluit aan bij de behoeften van betrokkenen</i>	31
BIJLAGE 1: LITERATUURSEARCH: ONDERZOEK NAAR GEWELD IN DE JEUGDZORG	36
BIJLAGE 2: FORMATS BESCHRIJVING ONDERZOEK	38

1. Inleiding

De afgelopen jaren hebben slachtofferorganisaties in binnen- en buitenland aandacht gevraagd voor (seksueel) geweld tegen minderjarigen in kerkelijke of jeugdzorginstellingen. In Nederland richtten de Commissie Deetman (2011) en de Commissie Samson (2012) zich op seksueel misbruik van minderjarigen in de jeugdzorg en misbruik en geweld in de rooms katholieke kerk (sinds 1945). Deze commissies hadden niet tot doel om verwaarlozing, lichamelijk of geestelijk geweld in de jeugdzorg te onderzoeken. Na het verschijnen van de rapporten van beide commissies waren het juist die slachtoffers die bij de staatssecretaris van Veiligheid en Justitie te kennen gaven dat ook zij erkenning willen voor leed dat hen is aangedaan. Het kabinet heeft vervolgens de Commissie Vooronderzoek naar Geweld in de Jeugdzorg, onder leiding van professor dr. De Winter, opdracht gegeven te onderzoeken of wetenschappelijk onderzoek naar het vóórkomen van geweld in de jeugdzorg in Nederland haalbaar is: *'Het kabinet wil dat de commissie nagaat of er iets te onderzoeken valt'* (www.commissiegeweldjeugdzorg.nl). De commissie heeft verschillende deelonderzoeken uitgezet, waaronder de opdracht aan het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) om een overzicht te maken van internationaal wetenschappelijk onderzoek en onderzoekscommissies en de bevindingen die die opleveren voor het doen van wetenschappelijk onderzoek naar het vóórkomen van geweld jegens minderjarigen in de jeugdzorg.

2. Hoofd- en deelvragen

Hoofdvraag

De aanvankelijke hoofdvraag luidde: 'Wat kan Nederland leren van de kennis en ervaringen in andere landen met betrekking tot het doen van wetenschappelijk onderzoek naar het vóórkomen van geweld jegens minderjarigen die sinds 1945 onder verantwoordelijkheid van de overheid in de jeugdzorg zijn geplaatst?'

Uit de eerste beschouwingen van het materiaal bleek dat onderzoekscommissies waarvan het werk is bestudeerd, vaak geen formeel wetenschappelijk onderzoek hebben gedaan; de term wetenschappelijk in de vraagstelling leek daarmee een onwenselijke inperking. De voorzitter van de begeleidingscommissie heeft het voorstel van het NJi overgenomen om, in het verlengde van de deelvragen, ook niet-wetenschappelijk onderzoek door de diverse commissies te beschrijven.

Deelvragen

1. Welke (wetenschappelijke) studies naar geweld in de jeugdzorg zijn sinds 1995 uitgevoerd in de ons omringende landen, Canada en Australië?
2. In welke van de ons omringende landen, Canada en Australië zijn door de overheid onderzoekscommissies ingesteld gericht op onderzoek naar geweld in de jeugdzorg en wat was de opdracht van deze commissies?
3. Welke aanpak is elders gekozen voor het onderzoek en welke bronnen en onderzoeksmethoden zijn daarbij gebruikt?
4. Welk soort uitspraken kunnen op basis van de verschillende aanpakken gedaan worden over het vóórkomen van geweld in de jeugdzorg tussen 1945 en nu?
5. Wat kan Nederland leren van de elders gekozen (methodologische) aanpak voor de mogelijkheden en beperkingen van het doen van wetenschappelijk onderzoek naar historisch geweld in de jeugdzorg?

3. Afbakening en aanpak

Afbakening

Het onderzoek betreft alle vormen van fysiek en psychisch geweld en verwaarlozing jegens minderjarigen in instellingen, met uitzondering van seksueel misbruik. Naast geweld gepleegd door volwassenen, besteden we ook aandacht aan geweld gepleegd door groepsgenoten. In navolging van de Commissie De Winter verstaan we onder geweld *'elk, al dan niet intentioneel, voor een minderjarige bedreigend of gewelddadig gedrag van fysieke, psychische of seksuele aard dat fysiek of psychisch letsel toebrengt aan het slachtoffer. De toelaatbaarheid van dit gedrag en de mate waarin het als bedreigend of gewelddadig wordt ervaren, kan in verschillende perioden anders zijn.'*

Het onderzoek is specifiek gericht op minderjarigen die onder verantwoordelijkheid van de overheid in een pleeggezin of instelling voor jeugd en opvoedhulp zijn geplaatst. Onder de laatste categorie vallen onder andere instellingen voor residentiële jeugdzorg, jeugd-lvb en gezinshuizen. Vervangende gezinssituaties die niet onder de verantwoordelijkheid van de overheid vallen, bijvoorbeeld kostschool of schippersinternaat, vallen buiten dit onderzoek.

Het onderzoek is ten slotte beperkt tot een inventarisatie in het buitenland. De primaire focus ligt op de ons omringende landen, Canada en Australië. De Nederlandse situatie is derhalve geen onderwerp van onderzoek.

Aanpak en leeswijzer

Gezien de aard van de vraagstelling is gekozen voor een beschrijvend onderzoek. Voor de inventarisatie van wetenschappelijke studies (deelvragen 1 en 3) is een systematische search uitgevoerd in de onderzoeksliteratuur. Hoofdstuk 4 beschrijft opzet en bevindingen van deze literatuurstudie.

Voor de inventarisatie van onderzoekscommissies (deelvragen 2 en 3) is gebruik gemaakt van internationale contacten van het NJi, suggesties van de commissie De Winter en een internetsearch. Er is specifiek gezocht naar rapporten van overheden, overheidscommissies en (inter)nationale NGO's. Hoofdstuk 5 geeft een overzicht van relevante onderzoekscommissies en hun aanpak in verschillende Europese landen (België, Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië en Noord-Ierland, Ierland, Oostenrijk, Zweden), Australië en Canada.

Hoofdstuk 6 gaat in op de vraag welke uitspraken op basis van de verschillende aanpakken gedaan kunnen worden over het vóórkomen van geweld in de jeugdzorg tussen 1945 en nu (deelvraag 4).

In hoofdstuk 7 geven we ten slotte een overzicht van de belangrijkste 'lessons learned' over mogelijkheden en beperkingen van wetenschappelijk onderzoek naar het vóórkomen van historisch geweld in de jeugdzorg (deelvraag 5).

4. Internationale wetenschappelijke studies sinds 1995

Dit hoofdstuk beschrijft wetenschappelijke studies naar geweld in de jeugdzorg sinds 1995. In paragraaf 4.1 volgt allereerst een toelichting op de uitvoering van de literatuurstudie, in paragraaf 4.2 gevolgd door een beschrijving van de gevonden resultaten. In paragraaf 4.3 volgen aanbevelingen en discussiepunten uit de literatuurstudie.

4.1 Methode

De literatuurstudie richt zich conform de opdracht op alle Engelstalige wetenschappelijke literatuur over onderzoek naar geweld in de jeugdzorg in Westerse landen sinds 1995. De keuze voor deze periode is ingegeven doordat we weten dat vanaf eind jaren '90 veel aandacht voor dit onderwerp is gekomen. Op grond van de onderzoeksvraag stelden wij inclusiecriteria en zoektermen vast (bijlage 1). Met behulp van *PsychInfo* werden 737 abstracts gevonden. Deze abstracts zijn door twee personen eerst individueel en vervolgens in onderling overleg gescreend op relevantie. Daarbij is vooral gekeken naar verwachte methodische aanknopingspunten voor het doen van onderzoek naar geweld in de jeugdzorg. Dit resulteerde in 16 relevante artikelen. Eén van de artikelen (Appleton, Stanley, 2010) blijkt bij nadere beschouwing een inleidend hoofdstuk van een wetenschappelijk tijdschrift en is daarom niet bruikbaar voor onze studie. Eén artikel (Powers, Mooney en Nunno, 1990) is niet tijdig beschikbaar via onze bronnen. En één artikel is een Engelstalige beschrijving van een Nederlandse studie, die derhalve buiten de reikwijdte van dit deelonderzoek valt. De overige 13 artikelen zijn beschreven volgens een standaard format (bijlage 2).

De gevonden artikelen geven zicht op verschillende manieren om vormen van kindermishandeling in de jeugdzorg te onderzoeken. Het betreft vooral mishandeling of seksueel misbruik in de huidige situatie óf het betreft een kritische beschouwing van de gekozen werkwijze van een onderzoekscommissie.

4.2 Het resultaat van de literatuurstudie

De gevonden artikelen beschrijven een range aan meer en minder relevante onderzoeken, variërend van onderzoek naar institutioneel geweld tegen ouderen (Parkin, 2009), een inkijkje in de historische achtergrond van institutioneel geweld (McLoone-Richards, 2012), tot een kritische reflectie op het gebruik van narratieven (Smith, 2010; 2008). Secundaire analyse van bestaande datasets is de meest gehanteerde onderzoeksmethode, gevolgd door vragenlijsten en interviews met slachtoffers en professionals. Hierna beschrijven wij in volgorde van relevantie en geclusterd naar onderzoeksmethodiek een samenvatting van de gevonden artikelen.

Studie op basis van geregistreerde geweldszaken

Groze (1990) onderzocht het aantal beschuldigingen van geweld en seksueel misbruik in de jeugdzorg tussen 1985 en 1987 in één van de zuidwestelijke staten van Amerika. Groze zette die cijfers af tegen het aantal bevestigde zaken.

De data die Groze hiervoor gebruikte, ontleende hij aan een bestaand registratiesysteem speciaal voor het registreren van geweld in de jeugdzorg. Op grond van bestaande cijfers uit dit registratiesysteem vond Groze dat beschuldigingen plaatsvonden bij 58,7 van de 100 onder staatsverantwoordelijkheid gestelde kinderen in de betreffende regio en trok hij de conclusie dat in het algemeen kan worden gesteld dat bij 8,5 van de 100 onder toezicht gestelde kinderen sprake is van seksueel misbruik, verwaarlozing, inadequate behandeling

of mishandeling in de zorg. Met dit onderzoek wilde Groze zicht krijgen op de verhouding tussen de beschuldigingen en de bevestigde zaken per geweldsvorm. Hij gebruikte hiervoor 609 in het registratiesysteem beschikbare dossiers. Hij haalde daaruit informatie over beschuldigingen van seksueel misbruik, verwaarlozing, inadequate behandeling en mishandeling. Onder mishandeling werd hierbij verstaan 'opzettelijk gebruik van geweld of het dreigen daarmee door een persoon die verantwoordelijk is voor het welzijn van een kind'. De onttrokken informatie betreft voorts sekse, leeftijd en ras van het slachtoffer en uitkomst van de beschuldiging.

Dataverzamelingstechniek: De werkwijze van Groze is bruikbaar voor het meten van geweld in de jeugdzorg dat als zodanig eerder is gemeld bij een autoriteit.

Relevante inhoudelijke resultaten: Met behulp van 609 dossiers uit 1985 tot en met 1987 (waarvan er 606 in de berekening zijn meegenomen) komt Groze tot de volgende specificering:¹,

Mishandeling n=134, 13 bevestigd (9,7%);

Verwaarlozing n=96, 3 bevestigd (3,1%);

Seksueel misbruik n=40, 9 bevestigd (22,5%);

Inadequate behandeling n=336, 85 bevestigd (25,3%).

Studie op basis van geregistreerde geweldszaken

Rosenthal, Motz, Edmonson, en Groze (1991) bestudeerden 290 rapporten van 178 unieke incidenten van het interdisciplinaire review-team in Colorado. De rapporten beschrijven lichamelijk geweld, seksueel misbruik en verwaarlozing in de jeugd- en pleegzorg tussen 1983 en 1987. De kenmerken van de casuïstiek in de rapporten werden nauwkeurig bestudeerd en voorzien van codes. De onderzoekers vonden dat in de meeste gevallen melding was gedaan van lichamelijk geweld, gevolgd door verwaarlozing en seksueel misbruik. De cijfers geven ook aan wanneer (dag, tijdstip) en wáár (locatie) de incidenten plaatsvonden. De meeste zaken zijn niet bevestigd vanwege onvoldoende geloofwaardig bewijs; de beschuldigde medewerkers ontkenden.

Dataverzamelingstechniek: De werkwijze van Rosenthal en zijn collega's is bruikbaar voor het onderzoeken van beschuldigingen van geweld in de jeugdzorg dat als zodanig eerder is onderzocht door een autoriteit.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Prevalentiestudie op basis van registraties van kinderartsen

Voor Georgina Hobbs en collega's (Hobbs, Hobbs en Wynne, 1999) was het startpunt van hun retrospectieve onderzoek de rapportage van een groep kinderartsen in Leeds (UK). Deze kinderartsen, gespecialiseerd in het onderzoeken van kindermishandeling of seksueel misbruik, worden in Leeds ingeschakeld bij onverklaarbare, herhaalde of ongewone verwondingen bij kinderen. De kinderartsen vermoedden een toename van het aantal incidenten bij kinderen in de jeugdzorg. Hobbs en collega's vergeleken daarom voor de periode 1990-1995 158 'verdachte, waarschijnlijke of bevestigde' incidenten in verband met lichamelijk of seksueel misbruik over 133 kinderen in jeugd- of pleegzorg met vergelijkbare incidenten bij kinderen in de gewone populatie in Leeds.

Dataverzamelingstechniek: Het gebruik van rapportages van daartoe gespecialiseerde kinderartsen kan bijdragen aan het schatten van de omvang van geweld.² Data als deze bieden bovendien zicht op de aard van het geweld.

¹ De door Groze gevonden cijfers wijken af van wat hij in eerste instantie uit het registratiesysteem haalde.

² Voor Nederland is, naast gespecialiseerde kinderartsen, te denken aan bijvoorbeeld rapportages van vertrouwensartsen of forensisch artsen. Artsen Spoedeisende Zorg (SEZ) noteren vaak ook verdenkingen van geweld bij jeugdigen die op de SEZ komen, maar dat betreft niet specifiek jeugdigen die onder toezicht van de overheid vallen.

Relevante inhoudelijke resultaten: Hobbs et al. extrapoleerden de cijfers en kwamen tot respectievelijk 2,33 (jeugd- en pleegzorg) en 0,39 (populatie 0-17 jarigen in Leeds) 'verdachte, waarschijnlijke of bevestigde' situaties van lichamelijk of seksueel misbruik per 100 kinderen.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

"It is important to emphasize that the true prevalence of abuse in these different populations cannot be assessed from these results."

Prevalentiestudie op basis van zelfrapportage door jeugd

In Israël bestudeerde Attar-Schwartz (2011) de prevalentie van lichamelijk en verbaal geweld door residentiële jeugdzorgmedewerkers aan de hand van zelfrapportage door jongeren. Attar-Schwartz wilde met zijn onderzoek aantonen dat geweld in de jeugdzorg vaker voorkomt dan tot dan toe werd vastgesteld. Hij veronderstelde dat lichtere vormen van geweld vaak niet als zodanig worden herkend of erkend. Hij focuste daarom op, wat hij noemt, milde vormen van geweld: *"For example, mild physical maltreatment might include being pinched, kicked, or slapped. Mild verbal maltreatment might include being cursed at or ridiculed."*

De onderzoeker focuste op geweld in de maand voorafgaand aan het onderzoek. Hij ondervroeg hiervoor 1324 Joodse en Arabische adolescenten (11-19 jaar) uit 32 Israëliische woonvoorzieningen voor jeugdzorg.

Dataverzamelingstechniek: Attar-Schwartz legde de jongeren een anoniem te beantwoorden vragenlijst voor met vragen over misdragingen door de staf. Onderzoekers waren regelmatig aanwezig in de voorzieningen om de jongeren aan te moedigen de vragenlijst in te vullen en vooral ook om hen te vragen dat, met het oog op betrouwbaarheid, maar één keer te doen.

Relevante inhoudelijke resultaten: De studie toont aan dat 24,7 procent van de Israëliische jeugdzorg-bewoners slachtoffer is van minstens één vorm van lichamelijk geweld door de staf in de maand voorafgaand aan het onderzoek. Jongens zijn significant vaker slachtoffer van lichamelijk geweld dan meisjes.

Met betrekking tot verbaal geweld meldt 29,1 procent van de jongeren dat hen dat overkwam in diezelfde periode. Jongens en meisjes rapporteerden hierbij in gelijke mate.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

- Vervolgonderzoek zou moeten voorzien in vragen over de mogelijkheid dat er sprake is van meerdere plegers en of de pleger meerdere slachtoffers maakt.
- Het is, in een vervolgonderzoek, belangrijk om ook andere bronnen, zoals aangifterapporten van jongeren, te gebruiken om het beeld compleet te maken.

Prevalentiestudie op basis van vragenlijsten aan staf

Van een geheel andere orde was het onderzoek van Malmedal, Ingebrigtsen en Saveman (2009). Zij beschreven het vóórkomen en de aard van inadequate zorg in de ouderenzorg in Noorwegen. Ouderen in verpleeghuizen en zorginstellingen bevinden zich in een mogelijk vergelijkbare afhankelijke situatie als kinderen in de jeugdzorg. Dit onderzoek zou om die reden nieuwe inzichten kunnen bieden.

Een vragenlijst werd ontwikkeld op grond van praktijkervaringen, gesprekken en pilots met verzorgende staf. 616 Stafleden vulden de uiteindelijke vragenlijst in. Twee vragen waren in het bijzonder gericht op voorbeelden van inadequate zorg: "Hoe vaak heeft u waargenomen dat een collega ..." en "Hoe vaak heeft u zelf ..."? De respondenten moesten antwoorden ongeacht de oorzaak van het wel of niet bieden van zorg.

In aanvulling op de vragenlijst, beantwoordden managers en hoofdverpleegkundigen van elke zorgunit vragen over de verpleeghuizen en de verschillende eenheden, de zorg en de bewoners, ook het aantal medewerkers, personeelscategorieën en vacatures werden gemeld. De respons was 100%.

Dataverzamelingstechniek: Met het afnemen van vragenlijsten bij medewerkers kan zicht worden gekregen op het vóórkomen van inadequate zorg.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

- In de vragenlijst hoefden respondenten niet aan te geven wanneer het waargenomen feit plaatsvond; dat kon zijn vorige week maar ook jaren geleden. De resultaten geven slechts aan dát op enig moment inadequate zorg werd geboden. De resultaten kunnen daarom niet in de context van de tijd worden geïnterpreteerd.
- De studie is vanuit het perspectief van de staf; inadequate zorg kan door bewoners of hun familie anders worden waargenomen en gerapporteerd.

Prevalentiestudie op basis van interviews

Gibbs et al. (2000) onderzochten in hoeverre *bullying* (pesten) voorkomt onder jongeren in 48 residentiële voorzieningen in 5 gemeenten in Amerika en wat de gevolgen zijn van pesten. Zij observeerden en interviewden 223 jongeren tussen de 10 en de 17 jaar. De onderzoekers gebruikten de antwoorden op de vragenlijsten in een variantie-analyse waarbij 'happiness' en 'ervaringen met pesten' respectievelijk als afhankelijk en onafhankelijke variabele zijn opgenomen.

Dataverzamelingstechniek: n.v.t.

Relevante inhoudelijke resultaten: De studie toonde aan dat:

- medebewoners, vaker dan de staf, de belangrijkste bron van het pestgedrag waren;
- er een sterk verband bestaat tussen pesten en het leefklimaat in de instelling;
- vier van de tien kinderen gepest werd sinds hun opname.

Verkennde studie naar geweld in de pleegzorg op basis van jeugdzorgdossiers

Zuravin, Benedict en Somerfield (1993) maakten gebruik van eerder verzamelde data uit onderzoek naar mishandeling van kinderen in de pleegzorg én van beschikbare gezinsgebonden informatie bij 24 jeugdzorgorganisaties in Baltimore (Maryland, Amerika). De onderzoekers gebruikten de, door jeugdzorgmedewerkers, gerapporteerde bevindingen naar aanleiding van beschuldigingen van mishandeling. Analyse van deze gezinsgebonden dossiers gaf zicht op de karakteristieken van de pleeggezinnen waarin geweld plaatsvond. Zuravin et al. blikken terug op de periode tussen 1984 en 1988. De onderzoekers bogen zich over de data van 296 pleeggezinnen. Van 62 pleeggezinnen was mishandeling bevestigd. In zorgvuldig beschreven stappen verzamelden en codeerden zij relevante informatie.

Dataverzamelingstechniek: deze methode geeft zicht op karakteristieken, niet op prevalentie.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

- Het gebruik van jeugdzorg-dossiers als gegevensbron kan, als gevolg van variatie en subjectiviteit in rapporteren, tot onbetrouwbaarheid leiden.
- Aandachtspunten bij onderzoek naar geweld in pleeggezinnen:
 - Het risico dat Jeugdzorg alleen toegang biedt tot bepaalde gezinnen (selectie);
 - Angst, bij jeugdzorg en pleegouders, voor represailles, juridische of politieke consequenties kan leiden tot vertekende resultaten;
 - Om voldoende statistische power te hebben voor uitspraken over aard en omvang van mishandeling in pleeggezinnen, moeten véél gezinnen geïncludeerd worden.

Historisch onderzoek

Een historisch perspectief op hoe geweld in de Ierse, katholieke zorg kon ontstaan wordt geboden door McLoone-Richards (2012). Dit artikel sluit niet direct aan bij de onderzoeksvraag. Wel interessant is de, in het artikel geschetste, paradigma-shift van individuele verantwoordelijkheid van plegers naar een collectieve verantwoordelijkheid.

Dataverzamelingstechniek: n.v.t.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

In het artikel wordt gemarkeerd dat: *"distinctions should be made in specifying the differences between the abusive acts of the individual, abusive regimes within an institution and the concern of poor management and care by staff. These distinctions are important in avoiding confusion and misinterpretations of the evidence, findings and recommendations of an inquiry [...]"*

Verkennde studie naar het onderzoeken van geweld in de jeugdzorg op basis interviews

Barter (1999) heeft onderzoek gedaan naar 41 medewerkers van de Engelse organisatie NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children). Deze organisatie heeft in Engeland een vergelijkbare functie als de Raad voor de Kinderbescherming in Nederland. De NSPCC organiseert veel bewustwordingscampagnes maar doet ook onderzoek naar geweld en mishandeling van kinderen en schrijft daar rapporten over. Een voorbeeld van zo'n rapport is beschreven in het hoofdstuk over commissies onder Engeland. Barter onderzocht hoe NSPCC onderzoekers die bij onderzoeken in de periode 1994 – 1996 betrokken waren hun taak hebben ervaren.

Dataverzamelingstechniek: n.v.t.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

- De vaardigheden voor het onderzoeken van gezinsgeweld zijn niet vanzelfsprekend gelijk aan de benodigde vaardigheden voor het onderzoeken van geweld in de jeugdzorg.
- Het onderzoek naar geweld in de jeugdzorg moet individu-overstijgend zijn, namelijk ook oog hebben voor de dynamiek in een organisatie, de rol van het management en er moet oog zijn voor het perspectief van de kinderen.
- Verrichten van onderzoek in de eigen werk-regio, maakt de taak voor de onderzoeker aanzienlijk zwaarder.
- De beschikbaarheid van steun voor een beschuldigde medewerker gedurende de looptijd van het onderzoek naar beschuldigingen aan zijn of haar adres door medewerkers, werd geïdentificeerd als een belangrijk element in het beperken van de negatieve effecten van zo'n onderzoek. Toch toont de studie van Barter aan dat die steun vaak niet beschikbaar was. Volgens Barter werd ook aan slachtoffers en getuigen weinig ondersteuning geboden tijdens het hele proces.
- Er was geen onderzoeksprotocol voor dit type onderzoek en geen monitoring van het opvolgen van aanbevolen maatregelen.

Observatie

Parkin en Green (1997) beschrijven hoe kenmerken en culturen van residentiële settings in Groot-Brittannië kunnen bijdragen aan seksueel misbruik. De onderzoekers besteden ook aandacht aan emotioneel of lichamelijk geweld, maar de nadruk ligt op hoe seksualiteit en seksueel geweld in de jeugdzorg zich manifesteert en wordt begeleid. De onderzoekers selecteerden twee voorzieningen en gebruikten observatie, inhoudsanalyse en interviewmethoden (n=90). Bij de inhoudsanalyse werden logboeken, roosters of reglementen betrokken om zicht te krijgen op de cultuur van een instelling:

"[...] the language of discipline and surveillance, often militaristic, as the norm."

Dataverzamelingstechniek: Geobserveerd gedrag sluit volgens de onderzoekers niet altijd aan bij resultaten uit vragenlijsten; maak gebruik van meer onderzoeksmethoden.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

- Resultaten uit verschillende onderzoekstechnieken werden aan elkaar verbonden, wat volgens de onderzoekers bijdroeg aan de betrouwbaarheid van de data.
- De getuigenis van (voormalige) informele leiders ('*top-dogs*') biedt waardevolle inzichten. Deze respondenten kregen volgens Parkin et al., op grond van hun natuurlijk leiderschap in de groep, toezichthoudende taken of extra privileges, soms in ruil voor seksuele diensten voor medewerkers. Vanwege deze bijzondere positie kunnen zij als respondent waardevolle inzichten bieden in het leven in een residentiële setting.
- Door analyse van bestaande of vroegere informele netwerken kon aanvullende kennis worden verzameld: "*children would quietly warn other children about abusive members of staff and staff would often informally alert other staff about colleagues who were bullies [...]*".
- Wanneer het taalgebruik van de interviewer afgestemd is op het taalgebruik van de respondent ontstaat er meer onderling vertrouwen en begrip. Dit heeft een gunstig effect op de bereidheid van jongeren om informatie te delen.

Het gebruik van narratieven, een kritische kanttekening

Sen, Kendrick, Milligan en Hawthorn (2008) en Smith (2008, 2010) beschouwen het bewijs van seksueel misbruik en geweld in de residentiële jeugdzorg in respectievelijk Schotland en South-Wales. De onderzoekers vragen in hun artikelen aandacht voor de positie van de (beschuldigde) jeugdzorgwerker.

Sen et al. trekken de hoeveelheid beschuldigingen aan het adres van jeugdzorgmedewerkers in twijfel. Zij noemen hierbij de twijfelachtige onderzoeksmethoden van de Schotse politie, waardoor de betrouwbaarheid van bewijsmateriaal én veroordelingen onzeker is. Kritiek op de methode van de politie luidt bovendien dat die valse beschuldigingen aanmoedigt. Smith (2008) gebruikt de term 'heksenjacht'. Om de aantijgingen aan het adres van de politie te onderzoeken, is in 2001 in Groot-Brittannië een 'Home-affairs' onderzoekscomité ingesteld.

Volgens Sen et al. wordt geweld in de residentiële jeugdzorg sterk overschat en zouden onderzoekscommissies meer oog moeten hebben voor valse beschuldigingen. Sen et al. noemen drie oorzaken voor het ontstaan van valse beschuldigingen: als gevolg van wrok tegen het 'systeem', verlangen naar aandacht en het vooruitzicht van compensatie.

In 2010 wijdt Smith een artikel aan de betekenis van narratieven in het onderzoek naar geweld in de jeugdzorg. Hij beschrijft hoe 'slachtoffer'-verhalen meer gewicht in de schaal lijken te leggen dan de verhalen van (beschuldigde) medewerkers.

Dataverzamelingstechniek: n.v.t.

Relevante inhoudelijke resultaten: n.v.t.

Bruikbare inzichten van de onderzoekers:

Smith roept degenen die het onderzoek doen op om onbevooroordeeld alle kennis tot zich te nemen. Hij stelt ook dat goed narratief onderzoek volgens vaste procedures moet worden opgebouwd met het oog op maximale, wetenschappelijke waarde. Volgens Smith dragen de volgende aandachtspunten bij aan een goede narratieve aanpak:

- In onderzoekscommissies zijn zelden professionals uit de jeugdzorg afgevaardigd, hiermee wordt de beroepsgroep onterecht als 'niet deskundig' weggezet. Door in een onderzoekscommissie ook de expertise van de jeugdzorg in te zetten kan meer recht worden gedaan aan de positie van de jeugdzorgwerker.
- In onderzoeksrapporten is de balans tussen ervaringsverhalen van slachtoffers en die van professionals uit balans; vaak zijn hele hoofdstukken gewijd aan verhalen en citaten van slachtoffers. Besteed bij de reproductie van de geschiedenis in gelijke mate aandacht aan de perspectieven van alle betrokkenen.

- Ondanks dat in het onderzoek ook jeugdzorgmedewerkers worden geïdentificeerd die vriendelijk en deskundig waren, zijn de gedrukte verhalen onophoudelijk somber en niet van positieve ervaringen voorzien en dus eenzijdig.
- Gekleurde berichtgeving in de media speelt een grote rol in het onderzoek, het geeft richting aan de maatschappelijke opinie en beïnvloedt objectiviteit van onderzoekers.

Barter, Sen et al. en Smith bieden een kritische beschouwing van de werkwijze van onderzoekscommissies. In hoofdstuk 5 gaan we in op de opdrachten, de werkwijzen en de resultaten van deze commissies. In hoofdstuk 6 brengen wij de bevindingen uit de hiervoor gevonden prevalentiestudies in verband met de bevindingen van onderzoekscommissies. Nu volgt eerst een overzicht van de belangrijkste aanknopingspunten uit het literatuuronderzoek.

4.3 Onderzoek naar geweld in de jeugdzorg; aanbevelingen uit de literatuurstudie

De bestudeerde artikelen bieden een beperkte blik op mogelijkheden voor onderzoek naar geweld in de jeugdzorg. We hebben geen grootschalig historisch prevalentieonderzoek gevonden. De meeste prevalentiestudies betreffen een beperkte of specifieke doelgroep en een beperkte, vaak recente tijdsperiode. Andere studies richten zich niet specifiek op het vóórkomen van geweld. Desondanks bieden de bevindingen en aanbevelingen uit de geselecteerde onderzoeken wel bruikbare handvatten voor de commissie De Winter. In de discussieparagrafen van de bestudeerde artikelen treffen wij de volgende leerzame (verbeter-) suggesties voor vervolgonderzoek.

Betrouwbaarheid van de resultaten

De exacte omvang van geweld in de jeugdzorg is met de gevonden methoden moeilijk wetenschappelijk vast te stellen, omdat bij gebruik van bestaande registraties en dossiers:

- Geen zicht bestaat op niet gemeld geweld;
- De kwaliteit van de resultaten afhankelijk is van organisatiebeleid en voorgeschreven procedures voor het rapporteren van geweld in de jeugdzorg. Dit kan tot grote verschillen leiden tussen organisaties of landsdelen;
- Rapporten van jeugdzorgwerkers niet altijd objectief zijn;
- Er een risico is dat een jeugdzorgaanbieder alleen toegang biedt tot bepaalde informatie (selectie);
- Jeugdzorg en pleegouders angstig zijn voor represailles, juridische of politieke consequenties, ook dit kan leiden tot vertekende resultaten;
- De onderzochte groep zelden groot genoeg is om betrouwbare uitspraken te doen over aard en omvang van mishandeling in jeugdzorg of pleeggezinnen.

Onderzoek aan de hand van zelfrapportage kan leiden tot:

- Over- of onderschatting van aantallen door de moeilijkheid exacte herinneringen op te roepen of door opzettelijke misleiding door een respondent;
- Onbetrouwbare resultaten omdat respondenten tijdens de onderzoeksperiode op meerdere onderzoekslocaties zijn geïnccludeerd;

In verband met narratief onderzoek door onderzoekscommissies vonden wij een kritische kanttekening in de literatuur:

- Onderzoekscommissies werken niet volgens de voorgeschreven procedures voor het doen van narratief onderzoek, dit heeft invloed op de wetenschappelijke waarde. Het volgen van de procedures kan bijdragen aan de inzichten van onderzoekscommissies en de waarde van hun werk.

Een laatste aanbeveling is dat vragen(lijsten) moeten voorzien in onderdelen waarmee de mogelijkheid van meerdere plegers per voorziening of meerdere slachtoffers per pleger aan de orde wordt gesteld.

Benutten van bronnen

De kennis die (voormalig) bewoners en professionals in de jeugdzorg hebben op grond van hun toenmalige specifieke sociale rol en positie kan van inhoudelijke waarde zijn voor de onderzoekscommissie.

- Informele leiders in woonvoorzieningen voor jeugd kunnen, vanwege de toen toebedeelde toezichhoudende taken of privileges, vanuit een ander perspectief, kennis aanreiken over het leven in een residentiële setting.
- Door analyse van bestaande of vroegere informele netwerken kan aanvullende kennis worden verzameld over onderlinge steunende of beschadigende relaties of sociale rollen (zoals informele leiders) in groepen.

Onderzoekers van geweld in de jeugdzorg

In de gevonden literatuur vonden wij ook praktische en procesmatige bevindingen en aanbevelingen aan het adres van onderzoekers van geweld in de jeugdzorg.

- Door in de schriftelijke en persoonlijke benadering van respondenten veel aandacht te hebben voor herkenbaarheid van voorgelegde situaties en het gehanteerde taalgebruik door de onderzoeker, ontstaat vertrouwen en begrip. Dit heeft een gunstig effect op de bereidheid om informatie te delen.
- De vaardigheden voor het onderzoeken van gezinsgeweld zijn niet vanzelfsprekend gelijk aan de benodigde vaardigheden voor het onderzoeken van geweld in de jeugdzorg.
- Verrichten van onderzoek in de eigen werkregio, maakt de taak voor de onderzoeker aanzienlijk zwaarder.
- Zorg gedurende de looptijd van het onderzoek naar beschuldigingen van mishandeling voor voldoende ondersteuning aan slachtoffers, getuigen én beschuldigde medewerkers.
- Voorzie in een onderzoeksprotocol en monitor of de aanbevolen maatregelen worden nagekomen.

Oog voor perspectief en (data-)triangulatie

In meerdere studies werd het belang opgemerkt van perspectiefwisseling tijdens het onderzoek naar geweld in de jeugdzorg.

- Inadequate zorg, mishandeling of verwaarlozing kan door bewoners of hun familie anders worden waargenomen en gerapporteerd dan door professionals.
- Onderzoek naar geweld in de jeugdzorg moet individu-overstijgend zijn, namelijk ook oog hebben voor de dynamiek in een organisatie, de rol van het management en het perspectief van de kinderen.
- Het is belangrijk om naast zelfrapportage ook andere bronnen, zoals rapporten van aangifte door jongeren, te gebruiken om het beeld compleet te maken.
- Door in een onderzoekscommissie ook de expertise van de jeugdzorg in te zetten, kan meer recht worden gedaan aan de positie van de jeugdzorgwerker.
- Een objectief en feitelijk beeld in rapportages vanuit alle perspectieven doet recht aan alle betrokkenen. Het voorkomt ook eenzijdige opinievorming in de media.

5. Onderzoekscommissies in de ons omringende landen, Canada en Australië: opdracht, aanpak en inzichten

In dit hoofdstuk beschrijven we verschillende buitenlandse onderzoekscommissies die zich specifiek richtten op geweld jegens minderjarigen. Paragraaf 5.1 geeft een toelichting op de selectie van onderzoekscommissies en enkele algemene kenmerken. De gevonden bronnen zijn beschreven volgens een standaard format (zie bijlage 2).

De aanleiding voor de opdracht aan de onderzoekscommissies en een korte beschrijving van wat slachtoffers belangrijk vinden, beschrijven wij in paragraaf 5.2. Aanleiding én de behoeften van slachtoffers vormen vaak het vertrekpunt van onderzoekscommissies; de opdrachten aan de commissies worden beschreven in paragraaf 5.3. In paragraaf 5.4 wordt de opdracht gekoppeld aan de gekozen aanpak en bronnen. Het hoofdstuk wordt in paragraaf 5.5 afgesloten met concrete aanbevelingen en discussiepunten naar aanleiding van het werk van de eerdere onderzoekscommissies.

5.1 Toelichting selectie en algemene kenmerken

Voor de inventarisatie van onderzoekscommissies is gebruik gemaakt van internationale contacten van het NJi, suggesties van de commissie De Winter en een internetsearch. Er is specifiek gezocht naar rapporten van overheden, overheidscommissies en (inter)nationale NGO's. Er is allereerst gekozen voor landen die sinds 1990 relatief veel aandacht voor geweld in de jeugdzorg hebben: Australië, België, Canada, Denemarken, Duitsland, Groot-Brittannië, Ierland, Oostenrijk en Zweden. Australië en Canada hebben daarbij een wat andere invalshoek gehanteerd dan de Europese landen; zij hebben geweld in de jeugdzorg vooral beschouwd vanuit cultureel perspectief en gericht gekeken naar geweld tegen specifieke minderheidsgroeperingen. We hebben ons bij de keuze, met het oog op de beschikbare tijd, ten tweede laten leiden door de mate van toegankelijkheid van (Nederlands-, Engels- of Duitstalige) rapporten of samenvattingen. In de wetenschap dat we mogelijk geen recht doen aan het werk van commissies in andere landen, zijn hierdoor IJsland en Noorwegen buiten beschouwing gelaten.

Voor een definitieve selectie is ten slotte gebruik gemaakt van de inzichten van een tweetal contactpersonen. Een belangrijke bron is de Zweedse onderzoekster Johanna Sköld. Zij was niet alleen betrokken bij het Zweedse onderzoek, maar is ook trekker van een relevant internationaal netwerk dat voor ons een goede bron bleek: *International Network on Studies of Inquiries into Child Abuse*. Op basis van haar input hebben we Noord-Ierland, Schotland en Finland toegevoegd. Ook onze contactpersoon in Duitsland, M. Wolf, is een belangrijke informant voor ons geweest voor de Duitstalige landen. Zij wees ons o.a. op een aantal rapporten uit Zwitserland over onderzoek naar misbruik en geweld in katholieke tehuizen die we hebben verwerkt in een aparte alinea over Zwitserland.

In figuur 5.1 (zie einde hoofdstuk) is een overzicht en samenvatting opgenomen van belangrijke kenmerken van de bestudeerde onderzoekscommissies, zonder de intentie een vergelijking te maken tussen kenmerken en aanpakken.

Voorafgaand aan de beschrijving van de opdracht, aanpak en inzichten van de onderzoekscommissies, merken we op dat de bestudeerde bronnen slechts beperkt zicht geven op historisch onderzoek naar het vóórkomen van geweld in de jeugdzorg. De onderzoekscommissies hadden veelal een specifieke opdracht en/of waren beperkt tot onderzoek in een specifieke regio of instelling. Vaststellen van de omvang van het geweld maakte vaak geen deel uit van de opdracht. Ten slotte bleek dat het werk van deze commissies niet altijd gekenschetst kan worden als wetenschappelijk onderzoek, bijvoorbeeld door het ontbreken van een methodische aanpak.

5.2 Aanleiding voor commissie-onderzoek

Het startpunt van het onderzoek in de beschreven landen, *the spark*, is veelal maatschappelijke beroering die ontstond na media-aandacht voor groot- of kleinschalige beschuldigingen van geweld in de jeugdzorg. Het vervolg is óf een claim van een belangengroep aan de (lokale) overheid óf een toenadering van een autoriteit naar belanghebbenden. Onderzoekscommissies worden veelal ingesteld met de opdracht inzicht te bieden in wat er is gebeurd; daarnaast hebben deze commissies vaak ook de opdracht te onderzoeken welke vorm van erkenning en/of compensatie voor slachtoffers mogelijk en wenselijk is. Naar aanleiding van de onderzoeken kan een vorm van compensatie voor het aangedane leed volgen.

Overigens blijkt uit de bestudeerde bronnen dat voor veel slachtoffers financiële compensatie niet het belangrijkste is. Slachtoffers willen vertellen wat hen is aangedaan, ze vragen erkenning voor het ervaren leed en dringen aan op het voorkomen van herhaling. Dat kan zijn in de vorm van berechting van plegers, maar ook in algemene preventie- en bewustwordingsmaatregelen (Colton, Vanstone en Walby, 2002). Voorts blijkt onder andere uit de onderzoeken van Sköld dat het doen van onderzoek, of het instellen van een commissie, vaak gebeurt zonder duidelijk doel en daardoor leidt tot verschillende verwachtingen bij met name de slachtoffers en pijnlijke debatten tussen slachtoffers en overheid over erkenning en compensatie.

"Many care leavers have stated that speaking out, after many years of silence, was a relief. Some of the Swedish informants have expressed similar feelings – especially those who had tried to draw attention to abuse earlier, without being believed." (Arvidsson, 2011)

Het is belangrijk hier ook te melden dat ervaringen van slachtoffers niet per sé en uitsluitend positief zijn; Colton beschrijft een keerzijde die in meer onderzoeksrapporten opgetekend is:

"Telling their stories does not necessarily bring catharsis – it may even re-traumatize victims of abuse." (Colton et al, 2002)

5.3 De opdracht en het doel van de onderzoekscommissies

De opdracht aan de commissies en de daaruit voortkomende aanpakken lopen uiteen. Deze paragraaf schetst de opdrachten van de onderzoekscommissies in Australië en Canada, met specifieke aandacht voor geweld tegen minderheidsgroepen, en verschillende Europese landen, in alfabetische volgorde: België, Denemarken, Duitsland, Finland, Groot-Brittannië, Ierland, Oostenrijk, Zweden en Zwitserland. Noord-Ierland, Schotland en Wales worden onder Groot-Brittannië beschreven.

Australië, 1999, Inquiry into Abuse of Children in Queensland (1911-1999)

Deze commissie onderzocht in opdracht van de lokale overheid van Queensland of er enige onveilige, onjuiste of onwettige vorm van zorg of behandeling heeft plaatsgevonden in overheids- en niet overheidsinstituten in de staat Queensland. Hierbij is nadrukkelijk de aandacht gevestigd op systematisch geweld tegen specifieke groepen (*wrongs against certain groups*). De commissie, onder leiding van voormalig gouverneur Leneen Forde moest hierbij:

- Beschuldigingen van institutioneel geweld, naar eigen inzicht, onderzoeken;
- Bewijsmateriaal opleveren waarmee kan worden overgegaan tot vervolging of disciplinaire maatregelen.

De commissie moest bovendien aanbevelingen doen voor:

- Het (beter) signaleren en voorkomen van kindermishandeling en verwaarlozing in gouvernementele en niet-gouvernementele jeugdzorg en jeugd-detentiecentra;
- Noodzakelijke veranderingen in huidig beleid, wetgeving en praktijk.

Canada, 2000, Restoring dignity

In november 1997 verzocht de Canadese minister van justitie om een vooronderzoek met als doel tegemoet te kunnen komen aan mensen die hebben geleden als gevolg van geweld en seksueel misbruik met ingrijpende en langdurige consequenties. De commissie richtte zich op instituten onder verantwoordelijkheid van de overheid, inclusief scholen en instituten voor doven en blinden, scholen voor Aboriginal kinderen, geestelijke gezondheidszorg en sanatoria.

De aangewezen commissie, *The law commission of Canada*, probeerde door het vooronderzoek ook zicht te krijgen op de behoeften van de slachtoffers én hoe daaraan tegemoet gekomen kon worden. Het rapport *Restoring Dignity* verscheen in 2000. De aanbevelingen uit dit vooronderzoek werden integraal overgenomen door de Canadese overheid.

Naar aanleiding van het vooronderzoek werd een onderzoekscommissie ingesteld onder leiding van G. Norman Claude, deze commissie had het mandaat van de overheid van Ontario om de respons van publieke instituten en het justitieel systeem op beschuldigingen van seksueel misbruik van jonge mensen in de jeugdzorg in Cornwall te onderzoeken. Vanwege de focus op seksueel misbruik van dit onderzoek laten we dit verder buiten beschouwing.

België, 2013, Ondubbelzinnig kiezen voor erkenning (<1990)

Het 'Experten-panel historisch geweld en misbruik in Belgisch Vlaanderen' kreeg de opdracht en het mandaat om na te gaan welke aanpak, zowel individueel als in het algemeen, bijdraagt aan de erkenning en verwerking van het leed dat slachtoffers van historisch geweld en misbruik in instellingen hebben ervaren. Het experten-panel richtte zich op psychisch, fysiek of seksueel geweld in de kindertijd, door volwassenen of minderjarigen. Hierbij werd gekeken naar de pedagogische, hulpverlenende/ of vrijetijds-context (scholen, internaten, jeugdhulpvoorzieningen, en jeugdorganisaties). Naast raadpleging van onderzoeksgegevens en commissies van andere landen gaf het panel opdracht aan de Belgische 'hulplijn 1712' om in 2013 gedurende drie periodes getuigenissen van historisch geweld en misbruik te registreren en analyseren. Deze registratie en analyse leverde respectievelijk 176, 22 en 7 unieke, anonieme, getuigenissen op. Slachtoffers meldden over de jaren '30 tot de jaren '90 geweld en/of seksueel misbruik door leerkrachten, nonnen en priesters, bewakers, pleegouders en hulpverleners.

Op grond van de verzamelde informatie kwam het panel tot een vijftal aanbevelingen voor de aanpak van historisch geweld tegen en seksueel misbruik van kinderen en jongeren:

- Onderneem actie om publieke erkenning te geven aan het leed van slachtoffers van historisch geweld en misbruik.
- Oprichting van een onafhankelijke raad waar individuele slachtoffers terecht kunnen die daar nood aan hebben. De functie van de raad is bijvoorbeeld het in onderling contact brengen van betrokkenen, bemiddelen en het ondersteunen bij rechtsgang.
- Aanbod van hulp/ en dienstverlening, aan ondersteunings-/en begeleidingstrajecten voor slachtoffers die daar nood aan hebben.
- Wijs slachtoffers op het feit dat zij de mogelijkheid hebben om aangifte te doen.
- Maak werk van een beperkt, casusgericht onderzoek met betrekking tot de prevalentie en incidentie van historisch geweld.

Het experten-panel adviseerde af te zien van een grootschalig onderzoek. De meerwaarde acht zij beperkt. Het panel adviseert te focussen op mechanismen die gespeeld hebben, omdat dat toekomstgericht meer betekenis heeft.

Denemarken, 2011, Godhavn Inquiry (1945-1976)

De Deense '*Inquiry into child abuse and neglect at children's homes*', meer bekend onder de naam de Godhavn Inquiry, besloeg de periode 1945 - 1976. Het onafhankelijke onderzoek richtte zich op klachten van ex-bewoners van de Godhavn's Boys' home en 18 andere Deense kindertehuizen. Het was een kleinschalig onderzoek onder oud-bewoners, staf en inspecteurs van 19 van de in totaal 350 instellingen voor jeugdzorg in Denemarken. In totaal zijn 99 personen geïnterviewd waarvan 85 oud-bewoners (waarvan maar 7 vrouwen). De aanleiding voor het onderzoek was een televisie documentaire waarin een aantal oud-bewoners aan het woord kwamen. Het onderzoek werd, en dat is opvallend, uitgevoerd door Maria Rytter als conservator, Rasmussen (historicus) en medewerkers van het Deense 'Welzijnsmuseum' in Svendborg, gefinancierd door het Deense ministerie van sociale zaken. Er is geen Engelstalig rapport verschenen van dit onderzoek.

Duitsland, 2012 – 2016, o.a. Der Runde Tisch Heimerziehung (1950 – heden)

In 2012 is het onderzoek *Der runde Tisch Heimerziehung* afgerond. Dit was een landelijke commissie die onderzoek heeft gedaan naar opvoeden in tehuizen in de jaren 50 en 60. Het betreft een algemeen onderzoek, waarin de opvoedmethodes onderzocht worden. In het rapport wordt erkend dat binnen het systeem dat destijds gold, veel mensen beschadigd zijn geraakt. De conclusie van de commissie is dat er wel erkenning kan zijn, maar dat door zowel strafrechtelijke als civielrechtelijke verjaring geen strafvervolgning of schadeloosstelling kan volgen. Dit geldt met name voor die situaties die destijds ook al als onrechtmatig beoordeeld zouden worden. Voor onrechtmatigheid volgens huidige maatstaven is schadeloosstelling juridisch sowieso niet mogelijk.

Dr. Martin Hoffman onderzocht in opdracht van het Ministerie van Welzijn en Sport van de deelstaat Landes Brandenburg, met een team de strenge, 'kadaverachtige aanpak' bij een particuliere commercieel opererende jeugdzorg-organisatie in Haasenberg. Dit rapport verscheen in 2013. Het accent ligt op de periode vanaf 2005. De opdrachtgever (overheid) heeft tien concrete vragen gesteld waarmee de commissie is gaan werken. Die betroffen in merendeel vragen naar het beleid, kwaliteitshandboeken, werkbeschrijvingen, begeleiding, kwaliteit van het personeel, voldoende personeel etc.

Recentelijk verscheen in de Duitse pers het tussenrapport van een onderzoek naar seksueel misbruik binnen de katholieke kerk in Regensburg tussen 1945 en 2014. Het onderzoeksrapport is (nog) niet beschikbaar. Uit de opgetekende toelichting van onderzoeker Ulrich Weber, is op te maken dat de opdracht zich richt op het achterhalen van absolute aantallen: "Het gaat om het aantal slachtoffers, de daders, de gebeurtenissen en de strafbare feiten". In Duitsland loopt een doorgaand onderzoek naar seksueel misbruik van kinderen in instellingen. Hiervoor is een onafhankelijke commissie geïnitieerd door Johannes-Wilhelm Röhrig. Hij is door de Duitse regering aangesteld als onafhankelijke commissaris voor vragen over seksueel misbruik van kinderen in instellingen.

Finland Historical Inquiry, 2013 – 2016, on Child Abuse and Neglect in Child Protection Institutions and Foster Homes in Finland, (1937–1983)

Dit is een wetenschappelijk onderzoek in opdracht van het Finse Ministerie van Sociale Zaken en Gezondheid en wordt uitgevoerd door een multidisciplinair team van wetenschappers. Het onderzoek combineert historisch en sociaal wetenschappelijk onderzoek. In 2014-2015 zijn meer dan 250 oral history, kwalitatieve interviews gedaan met slachtoffers en getuigen. Het onderzoek focust met name op de jaren 1937-1983, de jaren van de eerste Finse Child Welfare Act. Een belangrijk doel van het project is om de herinneringen en ervaringen van de geïnterviewden als uitgangspunt te nemen zonder deze te vergelijken met historische 'feiten', maar ook om ze tegelijkertijd te plaatsen in de specifieke historische context van de Finse samenleving en haar kindbeschermingssysteem. De resultaten van het onderzoek worden in maart 2016 gepubliceerd.

Groot-Brittannië 2000, o.a. Waterhouse Tribunal (1974 – 1996)

In Groot-Brittannië vinden verschillen onderzoeken plaats en zijn er op dit moment commissies geïnstalleerd in o.a. Schotland en Noord-Ierland die onderzoek doen naar historisch geweld tegen kinderen in zorg. Het werk van deze commissies is nog niet klaar en in Schotland zelfs nog maar net begonnen.

Wales (2000), Waterhouse tribunal

In 2000 leverde rechter Sir Ronald Waterhouse het (893-pagina's tellende) resultaat op van het in 1996 opgerichte tribunaal *'for inquiring into the abuse of children in care in the former county council areas of Gwynedd and Clwyd since 1974'* (Wales). In vier jaar tijd onderzochten de leden van het tribunaal de vraag of organisaties en autoriteiten, verantwoordelijk voor de zorg voor kinderen, lichamelijk én seksueel geweld in de jeugdzorg hadden kunnen voorkomen of eerder hadden kunnen signaleren. Zij richtten zich daarbij ook op de respons van de relevante autoriteiten op beschuldigingen en klachten door (voormalig) bewoners of enig ander persoon. In het licht van de opdracht stelden de onderzoekers vast of de betrokken organisaties hun taken in het verleden juist uitvoerden én, in geval van de jeugdzorg, of zij nú de juiste zorg bieden.

Engeland (1980 – heden)

Vanaf de jaren 80 zijn er in Engeland verschillende onderzoeken geweest naar geweld en misbruik in specifieke instellingen. De NSPCC heeft verschillende rapporten gepubliceerd. Het meest recente rapport is 'Keeping children safe (2014).

Het Britse NSPCC presenteert resultaten van onderzoek naar kindermishandeling in een reeks rapporten. Het doel van de onderzoeksreeks is om een bijdrage te leveren aan het onderbouwen van *'what works'* bij de aanpak van kindermishandeling. Nina Biehal, Linda Cusworth, Jim Wade en Susan Clarke leverden in 2014 een bijdrage aan de rapportenreeks met het onderzoek naar lichamelijk geweld, seksueel misbruik en verwaarlozing van kinderen in de pleeg- en jeugdzorg (Keeping children safe, 2014, (2009-2012). Deze onderzoeksgroep was dus geen onderzoekscommissie zoals we eerder beschreven. Het doel van de studie was nieuw bewijs te leveren voor:

- Het aantal beschuldigingen van mishandeling in de pleegzorg en de residentiële jeugdzorg en het aandeel dat daarvan bewezen is;
- De aard en de omvang van bevestigd seksueel misbruik, mishandeling en verwaarlozing in pleegzorg en residentiële jeugdzorg;
- De kenmerken van de betrokken kinderen en ouders.

Noord-Ierland (2014 - heden), the Inquiry into Historical Institutional Abuse in Northern Ireland between 1922 and 1995

Deze commissie doet onderzoek naar historisch geweld tegen en misbruik van kinderen in 13 tehuizen waar kinderen door de staat zijn geplaatst. Het onderzoek omvat zowel tehuizen die vallen onder de staat en de katholieke kerk, als justitiële jeugdinrichtingen in de periode tussen 1922 en 1995. De commissie doet uitgebreid onderzoek en interviewt slachtoffers. De verwachting is dat de uitkomsten en het rapport in 2017 worden gepubliceerd.

Schotland (oktober 2015 – heden), Historical Child Abuse Inquiry Scotland

In oktober 2015 is in Schotland een vergelijkbaar onafhankelijk onderzoek gestart naar mishandeling en geweld tegen kinderen in zorg (instellingen en pleegzorg) als in Noord-Ierland. Dit historisch onderzoek gaat slachtoffers horen van geweld tot eind 2014. Het onderzoek is net gestart en er wordt uiterlijk eind 2019 een rapportage verwacht. Het onderzoek is opgezet door de Schotse regering en de commissie wordt geleid door Susan O'Brien QC. De 'terms of reference' zijn interessant, aangezien zowel de definitie van slachtoffers als de definitie van geweld lijken op de formuleringen van het voorgenomen Nederlandse onderzoek (<http://www.gov.scot/Topics/People/Young-People/protecting/child-protection/historical-child-abuse/terms-of-reference>).

In Engeland loopt nu nog een groot onderzoek naar seksueel misbruik, de zogenaamde *Goddard Inquiry*. Ook loopt er een vergelijkbaar onderzoek als in Noord-Ierland en Schotland op de Jersey eilanden.

Ierland, 2013, Commission to Inquire into Child Abuse (1914-2000)

In wat bekend is geworden als het 'Ryan-onderzoek' komt persoonlijk herstel van slachtoffers én waarheidsvinding samen. De eerste maatregelen die, voorafgaand aan de onderzoekswerkzaamheden, getroffen zijn in verband met geweld in de jeugdzorg zijn:

- De oprichting van een onderzoekscommissie in 2000;
- De oprichting van een nationale counseling-service voor de slachtoffers;
- Het realiseren van een mogelijkheid voor slachtoffers om compensatie-claims te kunnen indienen.

Het werk van de onderzoekscommissie kreeg, onder leiding van rechter Ryan, in 2005 een vervolg door de oprichting van twee comités: één gericht op herstel (*confidential-committee*) en één gericht op waarheidsvinding (*investigation-committee*).

De opdracht voor het *confidential-committee* was kort samengevat (par. 1.07 t/m 1.20) dat zij moest zorgen dat slachtoffers van geweld in de jeugdzorg, die géén nader onderzoek wensten, in een informele en begripvolle omgeving hun ervaringen en getuigenissen konden vertellen aan het comité. Het comité kon ook bewijsmateriaal ontvangen.

Het onderzoekscomité kreeg de opdracht om de getuigenissen van slachtoffers van geweld, seksueel misbruik en andere relevante beschadigende ervaringen in instituties te horen en deze getuigenissen bovendien samen met het bewijsmateriaal te onderzoeken.

Tot het mandaat en de taken van dit comité behoorden ook:

- Het onderzoeken van de oorzaak, de aard, de omstandigheden en de omvang van het geweld in de jeugdzorg;
- Vast te stellen waarom dit plaatsvond, welke autoriteiten betrokken waren en wie welke verantwoordelijkheid droeg.

Oostenrijk, 2013, Kommission Wilhelminenberg (1946-1977)

Onder voorzitterschap van dr. Barbara Helige wierp deze Oostenrijkse onderzoekscommissie licht op de beschuldigingen rond seksueel misbruik en mishandeling

in de gemeentelijke inrichting Wilhelminenberg. De opdracht aan de commissie was de beschuldigingen vanuit deskundig kader, terugblikkend te onderzoeken. Hierbij moest specifiek aandacht uitgaan naar de individuele en institutionele verantwoordelijkheden in de periode 1946 – 1977.

Dit onderzoek kwam tot stand na onthullingen van een aantal oud bewoners van kindertehuizen in de pers in 2011 over systematische verkrachting en kinderprostitutie. Dit leidde tot een aantal onderzoeken en acties. De aantijgingen aan het adres van de Wilhelminenberg waren echter zo ernstig, dat hier apart een commissie voor ingesteld is. Deze had de taak om alle meldingen te onderzoeken met betrekking tot verkrachting en kinderprostitutie, als ook andere vormen van fysiek en psychisch geweld. Voor het verzamelen van informatie nam de commissie in totaal 217 interviews af, waarvan 140 met voormalige pupillen en 50 met voormalige begeleiders. Deze casus wordt uitgebreid beschreven in de voorstudie naar Oral History.

Zweden, 2011, Inquiry into Abuse and Neglect in Institutions and Foster Homes (1950-1980)

De Zweedse onderzoekscommissie startte in 2006, onder leiding van voormalig bestuurder van een welzijnsorganisatie Göran Johansson, met de werkzaamheden naar aanleiding van aanbevelingen in een vooronderzoek. De opdracht van de Zweedse overheid aan de commissie was onderzoek te doen naar ernstig geweld in jeugd- en pleegzorg. De Zweedse commissie kreeg alleen het mandaat om de negatieve ervaringen te documenteren (Arvidsson, 2011). In lijn met het mandaat gaat volgens Arvidsson weinig aandacht uit naar schuld van staf, pleegouders of specifieke organisaties. Naar aanleiding van aanbevelingen in een interim-rapport werd in de tweede fase een commissie ingesteld met de opdracht compensatiemogelijkheden te onderzoeken. De verwachtingen rondom het onderzoek hebben in Zweden veel onrust gebracht onder de slachtoffers. Er was de verwachting dat er een officieel excuus zou worden gemaakt en er een schuldverklaring zou komen. Een schuldverklaring zonder financiële compensatie leidde tot nog meer ophef en de Zweedse regering werd gedwongen over te gaan op financiële compensatie. Het systeem dat werd bedacht leidde uiteindelijk tot financiële compensatie van 48% van de slachtoffers.

Van deze commissie is –tot nu- geen Engelstalig rapport gevonden, de formele opdracht of het mandaat is niet bekend. Informatie over het onderzoek is ontleend aan Arvidsson (2011) die in '*A dark chapter in our history*' kritisch reflecteert op de werkzaamheden van de onderzoekscommissie en op een wetenschappelijk artikel en een email correspondentie en congresbijdrage van Sköld (2012, 2015).

Zwitserland (2012 – 2014), diverse rapporten

In Zwitserland zijn diverse commissies werkzaam of werkzaam geweest. Deze commissies richtten zich primair op seksueel misbruik van (ex)bewoners van jeugdzorginstellingen. De onderzoeken betreffen perioden vanaf soms de twintiger jaren van de vorige eeuw. Veel aandacht gaat uit naar de institutionele oorzaken van misbruik en in mindere mate geweld. Het fenomeen internaatsopvoeding is onderzocht en tot welke vormen van mishandeling (bijvoorbeeld streng straffen) en misbruik dit kan leiden. De verschillende commissies maakten gebruik van documentenonderzoek en interviews. In sommige gevallen leidde het onderzoek van één instelling ook tot het uitbreiden van het onderzoek naar andere internaten. De drie onderzoeken betreffen: onderzoeksrapport Luzern; onderzoek Fischingen en onderzoek Lengwiler. Voorts is er nog een wetenschappelijke studie naar Seksueel Slachtofferschap van Kinderen en Jeugdigen in Zwitserland, de zogenaamde Optimus studie, uitgevoerd.

	1. Australië	2. Canada	3. België	4. Denemarken	5. Duitsland	6. Groot-Brittannië	7. Ierland	8. Finland	9. Oostenrijk	10. Zweden	11. Zwitserland
Oplevering rapport	1999	2000	2013	2011	2016	A. 2014 Engeland B. 2000 Wales C. ? N-Ierland D. ? Schotland	2013	Zomer 2016	2013	2011	2012 - 2014
Periode terugblik	1911-1999	N.v.t.	Voor 1990	1945-1976	Voor 2005	A. 1974-1996 B. 2009-2012 C. 1922-1995 D. voor 2015	1914-2000	1937 - 1983	1914-1977	1950-1980	1920 - 1980
Focus	<i>Onderzoekscie</i> Kindermishandeling en verwaarlozing in gouvernementele en niet-gouvernementele jeugdzorg en jeugd-detentiecentra in Queensland	<i>Vooronderzoek</i> Lichamelijk geweld, seksueel misbruik, verwaarlozing, emotioneel, spiritueel, psychologisch en cultureel misbruik in jeugdzorgvoorzieningen in Canada	<i>Vooronderzoek</i> Niet-familiale afhankelijkheidsrelatie / in een gezagsrelatie (scholen, internaten, jeugdzorg, pleegzorg, psychiatrie en vrijetijdsector in Vlaanderen	<i>Onderzoekscie</i> Ex-bewoners van de Godhavn's Boys' home en 18 andere Deense kindertehuizen	<i>Onderzoekscie</i> particuliere commercieel opererende jeugdzorgorganisatie in Haasenberg	A. <i>Studie:</i> misbruik en verwaarlozing van kinderen in pleeg- en jeugdzorg B. <i>Onderzoekscie</i> Lichamelijk en seksueel misbruik in kindertehuizen en pleegzorg in	<i>Onderzoekscie</i> geweld en verwaarlozing in residentiële jeugdzorg in brede zin, waaronder ook ziekenhuizen en scholen en pleegzorg in Ierland	Multi-disciplinair wetenschappelijk onderzoek	<i>Onderzoekscie</i> Seksueel misbruik en mishandeling kindertehuis Wilhelminen-berg	<i>Onderzoekscie</i> jeugd- en pleegzorg Exacte focus onbekend	Verschillende onderzoeken naar specifieke kindertehuizen

						twee landsdelen					
						C. Ongoing inquiry D. Ongoing inquiry					
Interviews/ getuigen (N)	422 getuigen, 166 interviews (31 (ex-) medewerkers en 135 ex- bewoners	N.v.t.	N.v.t.	99 mensen geïnterviewd, waarvan 85 ex-bewoners	231 beschuldi- gingen	A. 264 mondelinge getuigenissen, geschreven bewijs 311 getuigen (104 claims.) B. 111 bevestigde zaken i.v.m. 146 kinderen C. ja D. ja	1090 getuigenissen tegen 1195 verdachten. (13000 claims)	250 kwalitatieve (oral history) interviews met slachtoffers en getuigen	1090 getuigenissen tegen 1195 verdachten (13.000 claims)	866 getuigen	Interviews, aantal onbekend
Bronnen	<ul style="list-style-type: none"> Literatuur reviews Archieven Reviews m.b.t. betrokken organisaties 	<ul style="list-style-type: none"> (Jaar)verslagen Bewijsmateriaal van bewoners en medewerkers Bewijs van derden / 	<ul style="list-style-type: none"> Dossiers bij meldpunten Dossiers en rapporten uit verleden Onderzoek uit andere landen 	Artefacten i.v.m. instituten (Eerder waren artefacten vernield en archieven verbrand)	<ul style="list-style-type: none"> Bewijs uit eerder onderzoek Documenten-onderzoek Schattingen deskundigen 	<ul style="list-style-type: none"> Diverse bronnen, inquiries Noord Ierland en Schotland grootschalige onderzoeken en 	<ul style="list-style-type: none"> Getuigenissen (geboorte-) certificaten (privé)foto's Intake-gegevens 	<ul style="list-style-type: none"> Interviews met slachtoffers Interviews met getuigen 	<ul style="list-style-type: none"> Getuigenissen Dossiers Media over de zorg van Wilhelminenberg 	<ul style="list-style-type: none"> (5286 claims) 	<ul style="list-style-type: none"> Interviews getuigen en slachtoffers Documenten onderzoek

	<ul style="list-style-type: none"> • Dossiers staf en bewoners • Biografieën • Film, muziek • Eerder onderzoek 	<p>gemeenschap</p> <ul style="list-style-type: none"> • Media-onderzoek door journalistiek onderzoeker 	<ul style="list-style-type: none"> • Jaarverslagen 			interviews slachtoffers	<ul style="list-style-type: none"> • Documenten van instanties • Medische dossiers • Dwangbevelen • Correspondentie • Krantenknipsels 				
--	--	---	---	--	--	-------------------------	--	--	--	--	--

Figuur 5.1 samenvatting en overzicht inquiries in de verschillende landen, geen vergelijking

5.4 Aanpak van de onderzoekscommissies

Iedere onderzoekscommissie koos haar eigen werkwijze, vaak voortbordurend op ervaringen van eerdere commissies in eigen land of buitenland. In het volgende schema (figuur 5.2) is, als antwoord op deelvraag 3, per land aangegeven welke (onderzoeks-)methoden duidelijk herkenbaar in de rapporten naar voren kwamen. In paragraaf 5.5 volgen per methode ook de belangrijkste ervaringen van de onderzoekscommissies.

(Onderzoeks-)methoden commissies											
	AUS	BEL	CAN	DEN	DUI	GB	FIN	IER	OOST	ZWE	ZWI
Archief-onderzoek (inclusief medische records)	X			X		X	x	X	X		x
Besloten hoorzitting	X					X		X		X	
Documenten-onderzoek	X	X	X	X	X	X	x	X	X	X	x
Forensisch onderzoek				X							
Gesprekken met ketenpartners		X			X	x	x				x
(Openbare) hoorzitting met kruisverhoor	X					X		X			
Interviews / narratief onderzoek	X	X	X	X	X	X	x	X	X	X	x
Media-onderzoek						x			X		
Onderzoek door politie of justitie						X		X			
Werkbezoeken	X			X	X	x				X	

Figuur 5.2 overzicht van gebruikte onderzoeksmethoden door de verschillende commissies

Bronnen

De commissies en onderzoeken hebben veel verschillende bronnen gebruikt (figuur 5.3). Hierna volgt een opsomming zonder de pretentie compleet te zijn, de bronnen zijn geordend naar vindplaats (samenleving, instituut of individu).

Gebruikte bronnen		
Samenlevingsbronnen	Instituut-gebonden bronnen	Persoonsgebonden bronnen
<ul style="list-style-type: none">• Eerder onderzoek• Film, muziek• Getuigenissen van derden• Krantenknipsels• Literatuur reviews• Media-uitingen	<ul style="list-style-type: none">• Archieven• Artefacten• Files van staf en bewoners• Intake-gegevens• (Jaar)overzichten• Medische records• Reviews m.b.t. betrokken organisaties• Waarnemingen in de praktijk	<ul style="list-style-type: none">• (Geboorte-) certificaten• (privé)foto's• Biografieën• Correspondentie (tussen bewoners en families, de instanties en autoriteiten)• Dagboeken• Dwangbevelen• Getuigenissen van slachtoffers en professionals

Figuur 5.3 Gebruikte bronnen

5.5 Ervaringen van de onderzoekscommissies

Hierna volgen, per gevonden werkwijze, ervaringen en aanbevelingen van de onderzoekscommissies. Ten behoeve van de leesbaarheid zijn deze niet uitgesplitst per commissie, maar zoveel mogelijk samengenomen.

Archiefonderzoek (inclusief medische records)

Bij grootschalige onderzoeken waarbij een commissie zich richtte op wanpraktijken in instituten, is uitgebreid onderzoek gedaan naar historisch materiaal uit archieven. Deze aanpak is tijdrovend, maar draagt bij aan waarheidsvinding en aan het begrip van de context waarin het geweld plaatsvond.

Besloten hoorzitting

Besloten hoorzittingen worden door veel slachtoffers ervaren als een waardevol moment om hun verhaal te doen. Het zijn tijdrovende en kostbare procedures. De opzet en ervaringen in andere landen weerspiegelen de zorgvuldigheid in het verzamelen van informatie bij slachtoffers en getuigen:

- Zittingen werden, met toestemming, opgenomen op audio. Getuigen konden zelf de verklaring vertellen of ondersteund worden door de commissie met vragen als: *'Can you tell us about your family?'* *'What was your first memory of ...?'*, *'What do you want to tell the Commission about what happened to you?'*. Daar werd vaak gebruik van gemaakt.
- Getuigen kwamen los van elkaar naar de zitting, ook als het dezelfde vermeende dader betrof. Dit heeft consequenties voor de werkwijze van de commissie: het kost veel tijd.
- Het is belangrijk dat een commissie bepaalt wat het wil doen met belastende informatie over individuen en organisaties.

Documenten-onderzoek

- Een sterk database-gedreven aanpak regeert soms het onderzoek. Om te beginnen kost het inrichten en vullen van een database veel tijd en middelen, daarna beïnvloedt dat vullen het proces. Zo worden de formuleringen in de weergave van interviews soms aangepast om de verwerking van gegevens te vergemakkelijken.
- Databases die worden ingericht ten behoeve van de informatieverwerking van onderzoekscommissies kunnen van grote waarde zijn, maar alleen als men vooraf bepaalt hoe het materiaal gebruikt gaat worden.
- Summiere dossierhuishouding van organisaties levert problemen op, soms zijn archieven vernietigd of geschoond.
- Het verwerken en opslaan van vertrouwelijke informatie werd gevat in een set van regels en protocollen.

Forensisch onderzoek

Alleen in het Deense onderzoek vonden wij forensisch onderzoek als gebruikte aanpak. In die situatie herkenden conservatoren een artefact uit de verhalen van de getuigen³. Zij lieten het met positief resultaat onderzoeken door het forensisch instituut.

Gesprekken met organisaties in het sociale domein

We vonden geen specifieke voor- of nadelen voor het voeren van gesprekken met afgevaardigden van organisaties. Wel verruimt het het zicht op bijvoorbeeld werkwijzen en historie en draagt daarom bij aan een goede interpretatie van onderzoeksgegevens.

(Openbare) hoorzitting met kruisverhoor

Deze methode is vooral gericht op het verzamelen van informatie ten behoeve van vormen van genoegdoening. Een aantal bevindingen zijn relevant voor onderzoek naar het vóórkomen van geweld.

- Veel commissies stelden tijdens het proces psychologische en praktische ondersteuning beschikbaar voor slachtoffers. De Britse ervaringen en aanbevelingen op dit punt zijn beschreven in het hoofdstuk '*What can we learn about witness support in such circumstances?*' (Waterhouse, 2000). De beschikbaarheid van ondersteuning beïnvloedde de bereidheid om te getuigen positief.
- De aanwezigheid van media beïnvloedde de bereidheid om te getuigen negatief.
- Plegers zijn soms overleden en werken niet meer bij het instituut, sommigen zijn niet te traceren. Levende en getraceerde personen zijn soms verward, of niet in een conditie om een weerwoord te geven.
- Wanneer een commissie alleen getuigenissen opneemt van mensen met negatieve ervaringen, kunnen de bevindingen niet als representatief worden beschouwd voor alle voormalige bewoners.
- De meerwaarde van grootschalig onderzoek is volgens het Belgische expertenpanel beperkt. Focussen op mechanismen die speelden waardoor misbruik en mishandeling kon (voort-)bestaan heeft toekomstgericht meer betekenis.

³ In Denemarken herkenden conservatoren tijdens praktijkbezoeken, een gymtoestel uit de verhalen van de getuigen. Het Forensisch Instituut trof op dit toestel ongewoon veel bloedsporen aan, dit ondersteunde de getuigenissen met betrekking tot lichamelijk geweld.

Interviews / narratief onderzoek

- De getuigenissen van slachtoffers waren niet altijd accuraat, soms werden onjuistheden aangetoond. Sommige van deze onjuistheden zijn het gevolg van opzettelijke misleiding of overdrijving, soms is het een onschuldig gevolg van de moeilijkheid om dingen juist te herinneren. Niettemin is de grote mate van overeenkomst in de verhalen van mensen die tijdens en na het verblijf geen onderling contact hadden, opmerkelijk.
- Sommige getuigen hebben geen herinneringen meer aan eigen behandeling in het verleden, maar wel als getuige van behandeling van anderen.
- Wanneer narratief onderzoek volgens de juiste methodologische inzichten wordt toegepast, draagt dat bij aan de betrouwbaarheid en wetenschappelijke onderbouwing van het onderzoek. Echter, onderzoekscommissies werkten vaak niet volgens de voorgeschreven procedures.

Onderzoek door politie of justitie

- Problemen met bewijs door het verstrijken van de tijd.
- Om goede inschattingen te kunnen maken is veel informatie nodig, soms is dit te belastend voor slachtoffers.

Werkbezoeken

- Door het bezoeken van de instituten, zelfs als ze niet meer als zodanig gebruikt worden, worden getuigenissen meer betekenisvol.

6. Omvangschattingen

Commissie De Winter wil zicht op het vóórkomen van geweld in de jeugdzorg vanaf 1945 (deelvraag 4). Zowel de onderzoeken door de commissies als de in de literatuurstudie gevonden wetenschappelijke methoden bieden hiervoor weinig houvast. De commissies onthielden zich vaak van uitspraken over de omvang en met wetenschappelijke methoden werd alleen recent geweld onderzocht in plaats van historisch geweld. Hierna volgt eerst een kort beeld van de gevonden prevalentie in de wetenschappelijke artikelen, gevolgd door bevindingen van de commissies over het onderzoek.

6.1 Omvangschattingen: schattingen in de wetenschappelijke artikelen

In hoofdstuk 4 schetsten wij kort de resultaten van de prevalentiestudies die wij vonden in de literatuurstudie. De samenvatting van die resultaten in figuur 6.1 geeft een gevarieerd beeld van gebruikte bronnen, maar opmerkelijker nog is de variatie in gevonden prevalentie. Deze variatie lijkt voor een belangrijk deel toe te schrijven aan verschillende operationalisaties en methoden van dataverzameling. Op grond van de zelfrapportages door jongeren ontstaan aanzienlijk hogere schattingen (oplopend tot 29 kinderen per 100 die verbaal geweld ervaren) dan bij bijvoorbeeld schattingen op grond van rapportages door kinderartsen (lichamelijk of seksueel misbruik van 2 kinderen per 100).⁴ Géén van de studies schat het vóórkomen van historisch geweld in de jeugdzorg.

Auteur	Databron	Onderzoeksfocus	Periode	Resultaat
Attar-Schwartz (2011)	Zelfrapportage vragenlijsten onder adolescenten	1324 11-19-jarigen binnen verschillende jeugdzorg-vormen in Israël	Een maand voorafgaand aan onderzoek	Lichamelijk geweld: 24,7 procent. Verbaal geweld 29,1 procent
Biehal et al. (2014)*	Onderzoek bij alle 211 lokale, Britse en Noord-Ierse overheden.	Kinderen binnen Britse en Noord-Ierse jeugd- en pleegzorg.	2009-2102	Pleegzorg, bevestigd: jaarlijks minder dan 1 per 100 kinderen in de UK. Residentiële zorg, bevestigd: 2 á 3 per 100 opgenomen kinderen
Groze et al. (1990)	Dossiers uit een registratiesysteem voor het registreren van geweld in de jeugdzorg	609 beschuldigingen door onder staatsverantwoordelijkheid gestelde kinderen	1985-1987	Beschuldigingen: 609. Bevestigd: 110 (18,3%)

⁴ Een soortgelijk beeld zien we in de Nationale Prevalentiestudie kindermishandeling 2010 (Alink et al., 2011)

Hobbs et al. (1999)	Rapportages van gespecialiseerde kinderartsen	133 'verdachte, waarschijnlijke of bevestigde' meldingen van lichamelijk of seksueel misbruik over kinderen in jeugd- of pleegzorg	1990-1995	2,33 'verdachte, waarschijnlijke of bevestigde' situaties van lichamelijk of seksueel misbruik per 100 kinderen in jeugd- en pleegzorg
Malmedal et al. (2009)	(Zelf-) rapportage vragenlijsten onder verzorgende staf	616 mensen van de verzorgende staf	Niet aangegeven	94% van de verzorgende staf erkent minstens één feit van inadequate zorg
Zuravin et al. (1993)	Door jeugdzorg-medewerkers, gerapporteerde bevindingen	296 pleeggezinnen	1984-1988	Bij 62 pleeggezinnen is mishandeling bevestigd

Figuur 6.1 (*Niet in literatuuronderzoek geïncludeerd)

6.2 Omvangschattingen: ervaringen van onderzoekscommissies

Van de bestudeerde onderzoekscommissies had alleen de commissie Ryan (Ierland) de opdracht om de omvang van het geweld in de jeugdzorg te onderzoeken. Over het vóórkomen van geweld in de jeugdzorg zijn, voor zover bekend, geen uitspraken gedaan door onderzoekscommissies. Ook de Ierse commissie Ryan stelt (met betrekking tot seksueel misbruik):

"It is impossible to determine the full extent of sexual abuse committed in boys' schools. The schools investigated revealed a substantial level of sexual abuse of boys in care [...]". (Ryan, 2003, p.453).

Waterhouse (Groot-Brittannië) merkt op: *"It has been difficult to obtain an accurate picture of the extent of physical abuse of staff and peer bullying because the number of former residents who have provided evidence is small as a proportion of the total number of children and young persons who were admitted to the Community and of those who eventually made complaints to the police."* (Waterhouse, 2000).

7. 'Lessons learned'

Het kabinet wil dat onderzocht wordt of historisch geweld in de jeugdzorg op wetenschappelijke wijze wel te onderzoeken is (www.commissiegeweldjeugdzorg.nl). Naar ons inzicht luidt het antwoord 'ja, mits'.

Ervaringen in andere landen laten zien dat er geen kant-en-klare of eenvoudige aanpak is voor dergelijk onderzoek. Geen enkele methode resulteert in ondubbelzinnige cijfers over het vóórkomen van geweld: de gevonden data zijn afhankelijk van de gebruikte methode en bronnen. Zelfrapportage onder jeugdige slachtoffers levert bijvoorbeeld een ander beeld op dan analyse van dossiers of aangiften. Bijkomend aandachtspunt is dat bronnen vaak onvolledig en/of gekleurd zijn. Een combinatie van bronnen en methoden levert waarschijnlijk de best onderbouwde schatting op van aard en omvang van het geweld. De eerdere onderzoekscommissies en wetenschappelijke studies bieden input voor de *do's* en *don'ts* voor dergelijk onderzoek. In de vorige hoofdstukken beschreven wij deze ervaringen en aanbevelingen. Hier richten we ons op twee belangrijke lessen die wij uit de bestudeerde literatuur destilleren:

1. Ga methodisch te werk;
2. Sluit aan bij de behoeften van betrokkenen.

7.1 Ga methodisch te werk

De beoogde doelgroep, de breedte van het thema en het gewenste retrospectief van commissie De Winter maken het zeer waarschijnlijk dat bij een schatting van de omvang van historisch geweld in de jeugdzorg methodische creativiteit en zorgvuldigheid nodig zijn.

Een methodische aanpak is noodzakelijk om uitspraken over aard en omvang van geweld in de jeugdzorg te kunnen onderbouwen. Dit klinkt voor de hand liggend, bestudering van het werk van andere commissies laat echter zien dat dit niet vanzelfsprekend is. Kritiek op deze commissies betrof bijvoorbeeld het ontbreken van duidelijke vragen en methodologische overwegingen bij het interviewen van betrokkenen. Concreet moet vooraf worden vastgesteld welk doel het onderzoek heeft, welke informatie daarvoor op welk moment in het proces bij wie verzameld wordt, en welke methoden ingezet worden om te zorgen voor een zo betrouwbaar en volledig mogelijk beeld. Het verdient aanbeveling daarbij gebruik te maken van een combinatie van verschillende bronnen en dataverzamelmethode, ten einde de aard en omvang van de problematiek vanuit verschillende mogelijke perspectieven te belichten en te onderbouwen. Zowel het perspectief van de dader als van het slachtoffer zijn daarbij van belang.

De implicatie van gebruik van meerdere methoden en bronnen, in combinatie met een voldoende grote (en liefst representatieve steekproef) is de overweldigende hoeveelheid informatie die dit oplevert. Een methodische manier van werken is ook nodig om een zinvolle selectie te maken uit de enorme hoeveelheid beschikbare informatie en deze goed te verwerken. Dit aspect werd door veel commissies bij aanvang onderschat. Gaandeweg zijn de ondersteunende diensten van veel commissies in omvang gegroeid om het verwerken van alle data in goede banen te kunnen leiden.

7.2 Sluit aan bij de behoeften van betrokkenen

Een belangrijke les is, na het bestuderen van alle artikelen en rapporten, dat gedurende het hele proces van onderzoek voldoende aandacht moet zijn voor de betrokkenen (slachtoffers, plegers, omstanders) en de impact die het verleden en het onderzoek daarnaar voor hen heeft. Ervaringen in andere landen wijzen daarbij op het belang van verwachtingenmanagement: onderzoek naar het vóórkomen van geweld kan bij slachtoffers de verwachting wekken dat vervolgens erkenning, schuldbekentenis en/of (financiële) compensatie volgen. Een heldere afbakening van en communicatie over het doel van het onderzoek kan dit mogelijk voorkomen.

Het feit dat onderzoek wordt gedaan naar het vóórkomen van geweld kan voor slachtoffers al een erkenning zijn van het leed dat hen is aangedaan; serieus genomen worden als zij hun verhaal vertellen kan bijdragen aan de verwerking daarvan. Echter, dergelijk onderzoek kan ook veel losmaken en nare of traumatische herinneringen oproepen die lang verborgen waren.

Overweeg daarom de belangrijkste stakeholders, de slachtoffers, te betrekken in de opzet van het onderzoek. Raadpleeg hen om zicht te krijgen op welke aanpak het best aansluit bij hun wensen, behoeften en mogelijkheden. O'Rourke merkt hierover op: *"The core stakeholders in reparations are the victims of harm. Often, however, in processes of design and implementation they are the people most likely to be left out of the process of analysis, engagement, and referral"*.

Zorg daarbij voor een heldere afbakening van doel en doelgroep van het onderzoek.

Overweeg of, in navolging van Australië en Canada, specifieke aandacht uit moet gaan naar minderheidsgroepen, en of de overzeese gebieden ook binnen de reikwijdte van het onderzoek vallen.

Aansluiten bij behoeften van slachtoffers betekent óók dat de commissie in alle fasen van het onderzoek zorg draagt voor voldoende emotionele ondersteuning voor slachtoffers, getuigen, beschuldigen en andere belanghebbenden. Het ophalen van herinneringen of beschuldigd worden van geweld kan een grote emotionele impact hebben. Afhankelijk van de behoeften kan ondersteuning individueel plaatsvinden, maar ook via ontmoeting (lotgenotencontact) of via een (virtuele) expositie of website waarin de verzamelde materialen bijeen worden gebracht en mogelijkheid is voor onderling contact.

Bronnen

- Adriaenssens, P. 2013 *Ondubbelzinnig kiezen voor erkenning. Historisch geweld en misbruik in jeugd- en onderwijsinstellingen in Vlaanderen.* Brussel. 1712 - Meldpunt Misbruik, geweld en kindermishandeling
- Alink, L., IJzendoorn, R. van, Bakermans-Kranenburg, M.J., Pannebakker, F., Vogels, T. & Euser, S. 2011 *Kindermishandeling in Nederland Anno 2010. De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen (NPM-2010).* Leiden: Casimir Publishers
- Appleton, J. & Stanley, N. 2010 *Looked after children and the care system.* *Child Abuse Review.* Vol.19(6), Nov-Dec 2010, pp. 383-386.
- Arvidsson, M. 2011 *A dark chapter in our history, historical truth commissions on abuse in children's institutions as national memory work', work in progress.* University of Örebro. School of Humanities, Education and Social Sciences
- Attar-Schwartz, S. 2011 *Misconduct by staff in residential care facilities: The adolescents' perspectives.* *Social Service Review.* Vol.85(4), Dec 2011, pp. 635-664.
- Barter, C. 1999 *Practitioners' experiences and perceptions of investigating allegations of institutional abuse.* *Child Abuse Review.* Vol.8(6), Nov-Dec 1999, pp. 392-404.
- Biehal, N., Cusworth, L., Wade, J. & Clarke, S. 2014 *Keeping children safe: allegations concerning the abuse or neglect of children in care.* Londen. NSPCC
- Colton, M., Vanstone, M. & Walby, C. 2002 *Victimization, Care and Justice: Reflections on the Experiences of Victims/Survivors involved in Large-scale Historical Investigations of Child Sexual Abuse in Residential Institutions.* *British Journal of Social Work* 32: 541-51.
- Commissie Samson 2012 *Omringd door zorg, toch niet veilig. Seksueel misbruik van door de overheid uit huis geplaatste kinderen, 1945 tot heden.* Amsterdam: Boom.
- Daly, Kathleen 2014 *Conceptualising responses to institutional abuse* *In: Current Issues in Criminal Justice, Volume 26, nr 1., July 2014*

- Deetman, W., Draijer, N., Kalbfleisch, P., Merckelbach, H., Monteiro, M. & Vries, de. G. *Seksueel misbruik van minderjarigen in de rooms-katholieke kerk* Amsterdam. Uitgeverij Balans
- Euser, S., Alink, L., Tharner, A., IJzendoorn, M. & Bakermans-Kranenburg, M. 2014 *Out of home placement to promote safety? The prevalence of physical abuse in residential and foster care.* *Children and Youth Services Review.* Vol.37 Feb 2014, pp. 64-70.
- Gibbs, I. & Sinclair, I. 2000 *Bullying, sexual harassment and happiness in residential children's homes.* *Child abuse Review.* Vol.9(4), Jul-Aug 2000, pp. 247-256.
- Forde, L. 1999 *Report of the Commission of Inquiry into Abuse of Children in Queensland Institutions* Brisbane. Queensland Government.
- Groze, V. 1990 *An exploratory investigation into institutional mistreatment.* *Children and Youth Services Review.* Vol.12(3), 1990, pp. 229-241.
- Hobbs, G., Hobbs, C., Wynne, J. 1999 *Abuse of children in foster and residential care.* *Child Abuse & Neglect.* Vol.23(12), Dec 1999, pp. 1239-1252.
- Mäkelä, Debora 2015 *Historical Child Abuse in out-of-home care: Finland disclosing and discussing its past* Unpublished Master Theses, Linköping University, Zweden
- Malmedal, W., Ingebrigtsen, O. & Saveman, B. 2009 *Inadequate care in Norwegian nursing homes - As reported by nursing staff.* *Scandinavian Journal of Caring Sciences.* Vol.23(2), Jun 2009, pp. 231-242.
- Law commission of Canada 2000 *Restoring Dignity, Responding to Child Abuse in Canadian Institutions.* Canada. Minister of Public Works and Government Services.
- McLoone-Richards, C. 2012 *Say nothing! How pathology within Catholicism created and sustained the institutional abuse of children in 20th century.* *Child Abuse Review.* Vol.21(6), Nov-Dec 2012, pp. 394-404.
- Parkin, W. & Green, L. 1997 *Cultures of abuse within residential child care.* *Early Child Development and Care.* Vol.133 1997, pp. 73-86.
- Powers, J., Mooney, A., Nunno, M. 1990 *Institutional abuse: A review of the literature.* *Journal of Child & Youth Care.* Vol.4(6), 1990, pp. 81-95.

- Rosenthal, J., Motz, J., Edmonson, D. & Groze, V. 1991 *A descriptive study of abuse and neglect in out-of-home placement.* *Child Abuse & Neglect.* Vol.15(3), 1991, pp. 249-260.
- Ryan, J. 2009 *The Investigation Committee and Confidential Committee of the Commission to Inquire into Child Abuse, The Final Report.* www.childabusecommission.ie
- Rytter, Maria (et all) 2015 *Denmark: The Godhavn Inquiry* *In: Apologies and the legacy of abuse and children in care (page 97 – 105), UK, Palgrave, Macmillan*
- Sen, R., Kendrick, A., Milligan, I. & Hawthorn, M. 2008 *Lessons learnt? Abuse in residential child care in Scotland.* *Child & Family Social Work.* Vol.13(4), Nov 2008, pp. 411-422.
- Sköld, J., Foberg, E. & Hedström, J. 2012 *Conflicting or complementing narratives? Interviewees' stories compared to their documentary records in the Swedish Commission to Inquire into Child Abuse and Neglect in Institutions and Foster Homes.* *Archives and Manuscripts,* Vol.40(1), 2012, pp. 15-28.
- Sköld, J. 2013 *Historical abuse – A contemporary issue: Compiling inquiries into abuse and neglect of children in out-of-home care worldwide.* *Journal of Scandinavian studies in criminology and crime prevention.* Vol.14 (1), pp. 5-23,
- Sköld, J. & Swain, S. 2015 *Apologies and the legacy of abuse of children in 'care'* *UK. Palgrave, Macmillan*
- Smith, M. 2010 *Victim narratives of historical abuse in residential child care: Do we really know what we think we know?* *Qualitative Social Work: Research and Practice.* Vol.9(3), Sep 2010, pp. 303-320.
- Smith, M. 2008 *Historical abuse in residential child care: An alternative view.* *Practice: Social Work in Action.* Vol.20(1), Mar 2008, pp. 29-41.
- Ulster University 2015 *Redressing historical institutional abuse; international lessons.* *Congresbijdragen*
- Waterhouse, R., Cloough, M. & Fleming Le, M. 1999 *Lost in Care. Report of the Tribunal of Inquiry into the Abuse of Children in Care in the Former County Council Areas of Gwynedd and Clwyd since 1974.* *Norwich. The Stationery Office.*

Zuravin, S.,
Benedict, M. &
Somerfield, M.

1993 *Child misconduct in family
foster care.*

*American Journal of
Orthopsychiatry.*
Vol.63(4), Oct 1993, pp.
589-596.

Relevante internet bronnen

Duitsland

Unabhängigen Beauftragten für Fragen des sexuellen Kindesmissbrauchs Deutschland,
Literaturliste mit Berichten und Publikationen (o.a. publicaties Zwitserland)
<https://beauftragter-missbrauch.de/aufarbeitung/aufarbeitung-in-deutschland>

Groot Brittannië

Goddard Inquiry

<https://www.iicsa.org.uk>

Jersey Islands

<http://www.jerseycareinquiry.org>

Northern Ireland

<http://www.hiainquiry.org>

Schotland

<http://www.gov.scot/Topics/People/Young-People/protecting/child-protection/historical-child-abuse>

Bijlage 1: Literatuursearch: Onderzoek naar geweld in de jeugdzorg

Doorzochte databanken: PsycINFO

Resultaten (aantal abstracts):

$$1A + 2 + 3 + 4 = 530$$

$$1B + 3 + 4 = 105$$

$$1C + 3 + 4 = 23$$

$$1B + 1C + 1D + 3 + 4 = 79$$

Totaal: 737 abstracts, na ontdubbeling en selectie op relevantie blijft over: **16 abstracts**.

Selectiecriteria:

- Gericht op jeugdigen;
- Gericht op sectoren jeugdzorg, justitiële jeugdzorg, pleeggezinnen e.d.;
- Artikelen over onderzoek of onderzoekscommissies gericht op historisch onderzoek naar geweld in de jeugdzorg.

Exclusie

- Artikelen over kinderen die thuis mishandeld, verwaarloosd of misbruikt zijn en daardoor uit huis geplaatst zijn;
- Artikelen over onderzoek naar inhoudelijke vraagstukken als prevalentie, maatschappelijke context, preventie, oorzaken, gevolgen, instrumentontwikkeling;
- Artikelen over ouderenmishandeling, ouderen in care;
- Artikelen over achtergronden, oorzaken, gevolgen, uitingsvormen van geweld tussen jeugdigen onderling;
- Artikelen over 'misbehandeling' in kader van medische, psychiatrische of psychologische hulp of behandeling;
- Artikelen over counseling of therapie aan volwassen slachtoffers van institutioneel geweld.

deel 1	deel 2	deel 3	deel 4
A Child abuse maltreatment safety	Care Residential care Residential homes Residential care institutions	<u>Agegroup:</u> Adolescence Childhood Infancy Preschool School age	English
B institutional abuse	Incarceration Residential Inpatient		
C institutional violence	Institutional Incarcerat* out of home hospitalized		
D malpractice professional wrongdoing misconduct	children's home detention centre group homes juvenile facilities foster care foster children		

	long term care professional foster care		
zoekcommando's			
Deel 3	(adolescence 13 17 yrs or childhood birth 12 yrs or infancy 2 23 mo or neonatal birth 1 mo or preschool age 2 5 yrs or school age 6 12 yrs).ag.		
Deel 4			

Bijlage 2: Formats beschrijving onderzoek

Format literatuursearch

Auteur, jaar, titel, land

- Doel van het onderzoek
- Periode waarop onderzoek terugblijkt: t/m
- Onderzoeks(doel)groep (specifieke kenmerken als leeftijd, problematiek)
- Onderzoeksfocus / aard geweld
- Dataverzamelingstechniek
- Inhoudelijke resultaten en inzichten naar aanleiding van dit onderzoek
- Reflectie op eigen onderzoek door onderzoekers / commissie (discussie en aanbevelingen voor vervolgonderzoek)
- Mogelijke aanknopingspunten

Format verwerking onderzoekscommissies

Auteur, jaar, titel, land

Algemene info

- Onderzoekers, commissie, chairperson
- Kader onderzoek (overheid, lokale overheid, NGO, ...)
- Opdracht / Doel van het onderzoek
- Periode waarop onderzoek terugblijkt

Aanpak en procedure

- (Methodologische) Aanpak, procedure / Dataverzamelingstechniek
- Wijze werving doelgroep
- Betrouwbaarheid en benadering van het bewijsmateriaal / de verklaringen

Kenmerken populatie en instituten

- Omvang van de bereikte doelgroep
- Onderzoeks(doel)groep (specifieke kenmerken als leeftijd, problematiek)
- Onderzoeksfocus / aard geweld
- Mogelijke sectoren in onderzoek

Opbrengst

- Mogelijke uitspraken over het vóorkomen van geweld in de jeugdzorg (prevalentie)
- Inhoudelijke resultaten en inzichten naar aanleiding van dit onderzoek
- Aanbevelingen van de commissie voor vervolgonderzoeken